

SLOVENIJA

UREDNIŠTVO: LJUBLJANA, GOSPOSKA 12 — NAROČNINA: ČETRTLETNO 15 DIN, ZA POL LETA 30 DIN, ZA VSE LETO 60 DIN — POSAMEZNE: ŠTEV. 150 DIN — V ZAMEJSTVO: ZA VSE LETO 90 DIN
UPRAVNIŠTVO: LJUBLJANA GOSPOSKA 12 — POŠTNOČEK: RAČUN: LJUBLJANA ŠT. 16.176 — ROKOPISOV NE VRAČAMO — OGLASI PO TARIFU — TISKA ZADRUŽNA TISKARNA (M. BLEJEC) V LJUBLJANI

Pripravljenost za vsak primer

Ce kdaj, bi smeli v teh dneh usodnih odločitev pričakovati, da slovensko razumništvo ve, kaj je njegova naloga in kje je njegovo mesto. Sprčo skupne nevarnosti bi morale pasti vse politične pregrade in v kot bi morali postaviti vse svoje posebne politične račune. Vsi naj bi sodelovali, da se ustvari znošno ozračje in se ustvarijo pogoji za skupno delo.

V mislih imamo vse naše narodne organizacije, društva, zveze, korporacije, vse vodilne osebnosti, vse politike in posebej še vse organizacije, ki so si postavile narodno-vzgojno in obrambno delo za svojo posebno nalogo. Organizirana propaganda bi morala po dobro premišljenem načrtu buditi v našem ljudstvu zavest naše usodne skupnosti, krepiti vero v našo narodno prihodnost, v zmago pravice nad krivico in v vstajenje v zmago malih narodov. Nihče ne ve, kaj vse jih čaka, a naj se zgodi najhujše, naj se zgrne čez nje noč babilonskega suženjstva, narod, ki veruje vase in je v sebi trden, bo vsako preizkušnjo prestal. To vero je treba v našem ljudstvu buditi, dokler je čas.

Kaj se v tem oziru pri nas stori? Ali vidimo kje kak velik organiziran napor v tej smeri? Ali so naši razumniki in naši ljudski voditelji vsi na delu, da ljudstvo poučujejo in mu dajo poguma in samozavesti? Vemo, da ni vselej dobro, take stvari razglašati. Morda delajo tiho od hiše do hiše, od osebe do osebe, neopaženo, kakor dela tuja propaganda. Radi bi se dali o tem prepričati. Le da vidimo toliko pojavov in dejstev, ki dokazujejo, da so med vplivnimi ljudmi taki, ki jih bolj ko vse drugo skrbi to, kako bi svojo dragoceno osebo zavarovali za primer kake katastrofe.

Ali jim delamo morda s takim očitkom krivice? Ali je morda izmišljeno, da se nekateri iz prozornega namena hite učiti tuje jezike, da obiskujejo jezikovne tečaje — morda manj, da dokažejo svoje znanje, kakor svojo verno za tuji jezik — da drugi obnavljajo in iščejo razne osebne zveze, ki jim utegnile v danem primeru koristiti, da se udeležujejo prireditve, kamor jih ne sili nobena službena dolžnost? Ali naj nadaljujemo z razkazovanjem te svoje majhnosti? Nič ne bi raje videli, ko da nam kdo oporeka in dokaže, da pretiravamo. Pripravimo se za vsak primer — je, kakor se zdi, nekim ljudem glavno vodilo, čeprav bi zaradi svojega vpliva morali dajati drugim zgled nesebične skrbi za skupnost.

In drugi? Drugi sicer kličejo Slovence na okope, jih rotijo, da se oklenejo domovine, deklarirajo o potrebi, da smo pripravljeni, a v isti sapi po stari slovenski navadi namigujejo na nezanesljivost svojih političnih nasprotnikov in kupčujejo s svojim patriotizmom. Nihče ni varen pred sumničenji te vrste. Najbolj se trkajo pri tem na prsa ljudje, ki so pripravljeni svoj patriotizem in svojo moč do kraja izkoristiti in jih pri tem ne ovirajo nobeni oziri na narodno skupnost.

Taka je slika naših razmer. Besedo damo radi tistim, ki nam dokažejo, da je ta slika pretamna. Nam pa se zdi, da brez velikega trpljenja ne pridemo do streznjenja.

Politični dogodki

Tisto, kar nas v svetovni politiki najbolj zanima, ker nam je najbližje in se nas najbolj tiče, je seveda vprašanje miru in vojne na bližnjem vzhodu in posebej na Balkanu. V tem pogledu pa se danes samo lahko reče, da so se stvari nekako uredile in umirile. Opozorili smo že nekajkrat tudi, zakaj. Koristi in nameni celostnega trikotnika so v tem kotu preveč križajo, da bi se mogli zlit v eno smer.

Križajo se že koristi »osic« same, Italije in Nemčije. A še močnejše je vidno nasprotje koristi, če se vzame še poslednica ruskih ciljev, ki pada naravnost navpično na smer, ki jo ima ena kakor druga členica osi. In to križanje ni od danes. Izza časov Petra Velikega pa mimo berlinskega miru in do svetovne vojne je hotela Rusija zmeraj izločiti tuje vplive od bregov Črnega morja in od vstopov vanj. Kajti prevladovanje kakor tuje sile ob teh bregovih bi pomenilo, da bi bil odrezan Rusiji, tej najbolj celinski veliki sili, vstop v svet. Mimogrede: še dokaj skromen vstop, saj je Sredozemeljsko morje prav za prav samo velikansko notranje morje, največje slano jezero, katerega tesna izstopa obkrožuje Velika Britanija. Zato se je Rusija vseh zadnjih dve sto let zmeraj znova in znova vojskovala, da dobi v tem delu Sredozemlja odločujočo besedo. Samo majhne države more trpeti ob njegovih bre-

Beseda o združujočih silah

Važno je biti si v tem času na jasnem, katere združujoče sile južnoslovanskih narodov morejo biti bistvene in odločilne. Res je, da je ena od združujočih sil tudi krvna sorodnost, kot prvenstvena in bistvena pa ne more veljati. Razen tega, da je dejstvo velike plemenske, torej krvne pomešanosti vseh evropskih narodov znanstveno dokazano, pa ostane še vedno nerazumljivo, zakaj da naj bi ta združujoča sila obsegala samo Slovence, Hrvate in Srbe in zakaj ne tudi Bolgarov in sploh vseh Slovanov. Zgodovina kaže tudi, da se je doslej še vedno ponesrečilo vsako organiziranje tesnejšega sodelovanja med slovanskimi narodi, ako se je hotelo to sodelovanje utemeljevati prvenstveno z neko krvno, plemensko sorodnostjo: razmerje Srbov in Bolgarov, Slovkov in Čehov, Čehov in Poljakov, Poljakov in Rusov. Krvna sorodnost, skupni predniki v taki zgodovinski oddaljenosti so preslabotna združujoča sila celo tedaj, če jo podpira okolnost sklenjenosti ozemlja in sorodnosti jezika. Tudi to nam gornji zgledi dovolj jasno kažejo.

Posebej v tem času pa sliši človek v poudarjanju krvne sorodnosti kot prvenstvene združujoče sile le odmevanje kričanja tujih rasističnih blaznivcev.

Zato ponavljam svojo misel, da temelji skupnost Srbov, Hrvatov in Slovencev na prvenstveno drugih silah kakor je krvna sorodnost ali jezikovna sorodnost, ki v medsebojnem odnosu ni nič manj umišljena kakor prva, in da je ta sorodnost neke važnosti le v razmerju do mejnih narodov, ki so zaradi te sorodnosti nagnjeni k temu, da gledajo na Srbe, Hrvate in Slovence enako in z njimi enako ravnaajo.

Rekel sem nekda, da so te združujoče sile žive skupne koristi. Ni treba razumevati koristi v trgovskem pomenu te besede. Mislim tu namreč na vse tiste koristi duhovnega in tvarnega značaja, ki ob dejstvu skupne ogroženosti pred istimi narodnimi sovražniki rastejo iz osnovne koristi občutka večje varnosti združenih Srbov, Hrvatov in Slovencev, kakor pa bi bila varnost osamljenih Slovencev ali Hrvatov ali Srbov. Mislim, da so te koristi precej očitne (tudi za Srbe, o čemer bi hoteli nekateri dvomiti), zlasti v času takih sporov, kakor jih danes preživljamo, pomembne torej posebno za dobo, dokler ne pride do organizacije Evrope na novih, pravičnejših osnovah, ob boljši organizaciji kolektivne varnosti.

Kljub vsej tehtnosti in zlasti v današnjem času odločilni važnosti, ki jo ima osnovna združujoča sila skupne ogroženosti in večje varnosti v skupnosti, pa je treba vendarle priznati, da je ta združujoča sila vse preveč zunanje prisilnega izvira. Hočemo biti skupaj, ker nas poželjivost in sovraštvo drugih sili k temu.

Skupnost Srbov, Hrvatov in Slovencev pa ne sme biti samo ali pretežno tega trpnega, zunanje prisilnega značaja. Treba je ustvariti tudi močno prostovoljno notranjo povezanost. Zato je treba vsem južnoslovanskim narodnim individualnostim dati tisto, kar jim gre, in je treba preurediti Jugoslavijo v demokratični federalistični smeri.

Z demokratičnimi, federalističnimi prizadevanji tvorimo Slovenci, Hrvati in Srbi v razmerju do današnjih imperialističnih sil, kljub prirodnim in zgodovinskim silam, ki nas ločijo in ki so ustvarile iz nas troje narodno-kulturnih individualnosti, neko zelo izrazito duhovno skupnost. Mislim skupnost zelo izrazito drugačnega življenjskega naziranja, kakor je tisto, ki nosi razne imperialistične sile okrog nas. Naš pogled na človeka in na njegovo mesto v prirodi, na bistvo njegove narave, je povsem nasproten pogledu teh imperialističnih sil. Zaradi tega dajemo tudi narodu in državi v snovanju človeštva drugo mesto in nalogo kakor oni. Svojo pravico do življenja in svobodnega narodnega razvoja izvajamo mi neposredno iz pravice človeka, vsakega človeka, do življenja in svobode, država nam je zaradi človeka in naroda in ne narobe. To so združujoče sile istega moralnega občutja, priznavanja k ideji človečnosti kot osnovni ideji, ki naj nosi vse naše skupno snovanje. Čim globlje bo to moralno občutje, čim ognjevitje naše priznavanje k ideji človečnosti, tem svobodnejša in trdnjša bo skupnost med Srbi, Hrvati in Slovenci, tem bolj bo ta skupnost ne samo obrambnega, temveč tudi dejavno ustvarjajočega značaja. Mistiki krvi tem združujočim silam kajpak nikdar ne morejo dati tistega mesta, kakor ga te sile zahtevajo, od dne do dne silneje zahtevajo ne samo v življenju južnoslovanskih, temveč v življenju vseh evropskih narodov.

Lojze Udë.

govih, pa še te le bolj nekako na odpoved. In nedotičnosti teh držav — Romunije, Bolgarije, Turčije — glede na katero koli drugo veliko silo je in mora biti vodilo zunanje politike Rusije brez ozira na to, kakšna je njena notranja vladavina. Slehera nemška ali italijanska dejavnost, ki bi tega ne upoštevala, bi pomenila polom celostnega trikotnika. Do tega pa vsaj dotlej ne more priti, dokler traja sedanja velika vojna stiska in napetost na zahodu.

Jugoslavija sicer ni črnomorski mejač. Črto teh križajočih se koristi gredo vsaj deloma mimo nje. Vendar pa je gotovo vsaj toliko, da prav zaradi njene bližine ne more biti ne eni ne drugi stranici celostnega trikotnika vseeno, kaj se godi tik za njenim hrbtom. Bolj ali manj se lahko reče, da je to križanje tudi v našo korist. Čeprav si ne smemo seveda prikrivati, da je potrebna skrajna čuječnost in pripravljenost na vse strani.

Ni mogoče tajiti, da je naša — — — odločitev, skleniti s Sovjetsko zvezo trgovsko pogodbo, v marsikaterem pogledu utrdila tudi naš meddržavni položaj.

V duhove vseslovanskega nekritičnega navdušenjaka pa so prinesli razgovori s sovjetsko vlado precej zmede. Vsakovrstni vseslovanski načrti so doživljali beli dan, govoriti se je začelo celo o vzajemni pomoči slovanskih držav, in modri Hejlslovanji so zdajci odkrili duha slovanske vzajemnosti, ki da je začel prešinjati matuško Rusijo. Takim marnjam bi se človek smejal, če bi ne bile za nas tako nevarne, ker nas bodo zavajale, da se bomo spet zanašali na vse mogoče, samo nase ne. Kajti v resnici nima seveda vsa da pripravljenost Rusije, sklepati na Balkanu trgovske zveze, prav nobene zveze s slovansko mislijo ali zavestjo. Politični razlogi, kakor smo jih opisali zgoraj, jih edino vodijo. Vodijo tako izključno in odločilno, da se lahko zanesemo, da bo prav zaradi njih čula nad nedotičnostjo romanske Romunije ali mongolske Turčije z večjo pazljivostjo kakor nad našo. Na slovansko samo se bo pa ozirala prav tako malo kakor takrat, ko je vso Poljsko, torej tudi tisti del, ki ga je po razmejitvi že sama zasedla, prepustila Nemčiji. Če bi bili vse to naši Vseslovani upoštevali bi ne bili doživeli hladnega sovjetske curka, ki je razglasil vseslovanstvo za nazad-

njaštvo in nasprotno politiki in ciljem sovjetov.

Ni pa treba posebej reči, da ne mislimo v nobenem oziru maliti vrednosti naše trgovinske pogodbe s Sovjetsko zvezo. Se več, ravno v tem vidimo njeno resnično vrednost, da so za njo zelo določne koristi, ki so obema državama skupne: zunanje politične in gospodarske. Tudi te zadnje, kajti kakor sicer pri gospodarsko podobnem ustroju obeh držav ne morejo biti velike, vendar v teh časih boja za sirovine lahko omilijo marsikatero stisko. Take skupne koristi pa zaležejo v mednarodnem življenju precej več kakor različne ideološke predstave, pa če so te v bistvu še tako idealne. V politiki je pač treba biti realist, otročja zaupljivost se prej ali slej zmeraj maščuje. Ravno Slovenci imamo v svoji najnovejši zgodovini dovolj zgledov za to. In sicer dovolj dragih zgledov!

Sicer pa nismo samo mi iskali trgovinskih zvez s Sovjetsko zvezo, išče jih tudi Velika Britanija, in sicer v zadnjem času še posebno pridno. Tudi pri njej so seveda politični vidiki odločilni. Pogajanja naj bi vodil kot novi poslanik v Moskvi sir Stafford Crips, znan prijatelj sovjetov, ki Sovjetsko zvezo in njene politične voditelje osebno pozna in ki je mnenja, da hoče Rusija prav za prav vendarle živeti z Anglijo v dobrem razmerju. To mnenje mu posredno potrjujejo ruski listi, ki pišejo, da ne more biti Rusiji v korist, če bi v Evropi zavladala ena sila nad drugimi.

Izven vojne so zazdaj štiri velike sile: Sovjetska zveza, Japonska, Italija, Zedinjene države Amerike. Prvi dve sicer po svojem celostnem sestavu nagibata na nemško stran. Vendar pa Rusija ne želi, da bi se preveč motilo evropsko ravnotežje, razen tega pa tudi komaj če je že mogla svojo vojsko po finski vojni spraviti v red, čeprav se očitno za to zelo trudi. Razen tega mora biti na Daljnem vzhodu zmeraj na straži pred Japonsko.

Ta zadnja pa je predaleč, v šahu jo drži razen Rusije tudi Amerika. In povrh še izčrpljena kitajska vojna njene moči.

Ostaneta torej še Italija in bolj ali manj tudi Amerika.

O Italiji se lahko danes reče le to, da se pripravlja. Pripravlja vojaško in psihološko. Poklici rezervistov, demonstracije, napadalni ton listov, prav taki govori politikov, celo zunanje ministra Ciana samega. Kakšen je v bistvu namen teh priprav, je seveda težko reči.

Lahko da skušajo na miren način dobiti od zaveznikov nekaj tistega, kar zahtevajo. V tem primeru bi bil trenutek kar dobro izbran, vsak pogodnik je takrat najbolj voljan, kadar je v stiski. Sicer je pa verjetno, da se Italija ne bo spustila v vojna pustolovstva, razen če bi bila vojna že odločena zoper zaveznike.

Kljub vsemu pa se ne zdi verjetno, da bi priznali zavezniški italijanske zahteve v večjem obsegu ali celo brez močnih poroštev. Kajti tako priznanje bi pomenilo tudi brezprimerno priznanje lastne slabosti, če ne sploh poraza, ki bi utegnili omajati moralno zavezniških narodov. Iz tega pa sledi, da je ugodna rešitev laških zahtev na miren način vsekako zelo težka.

Ce pa je Italija po eni strani odločno za Nemčijo, stopa Amerika posebno zadnje čase bolj in bolj na stran zaveznikov. Njena vlada naravnost navaja svojo industrijo, da dela za zaveznike, in jo pri tem podpira s krediti. Ta politika ima poleg vsega tudi še ta praktični pomen, da se ameriška oboroževalna industrija razvija in spopolnjuje, kar bi bilo za Ameriko samo velikanskega pomena, če bi bila nazadnje le tudi sama potegnjena v vojno.

Ce pa pojde v vojno in kedaj, je seveda negotovo. Mnoga znamenja zadnjih dni kažejo, da se v tem pogledu bliža odločitev. Na drugi strani pa je spet preveč zaposlena s pripravami za volitve. Za zdaj je mogoče reči le to, da jo lahko kakšen nepričakovan dogodek čez noč potisne v vojno in da skoraj gotovo ne bo dala, da bi bili zavezniški popolnoma premagani.

Najbolj razločen je v tem pogledu Rooseveltov govor v radiu, v katerem je naravnost nastopil zoper izolacijsko politiko. Dobesedno je dejal:

So ljudje med nami, ki so se dali prepogovoriti od manjšinskih skupin, da lahko ostanemo na varnem, če gremo nazaj v svoje celinske meje — Atlantik na vzhodu, Pacifik na zahodu, Kanada na severu in Mehika na jugu. Pokazal sem nesmotnost in nemogočnost te misli pretekli teden v svoji poslanici kongresu. Obrambna politika na taki osnovi bi očitno ne bila nič drugega kakor poziv k bodočemu napadu na nas... V tem času, ko je ogrožen svet — in na njem je tudi naša zahodna polobla —, od sil razdejanja, sem odločen

VOJNA

Slovensko delavstvo in kultura

Izenadba zadnjega vojnega tedna je bila, da se je belgijski kralj Leopold dne 28. t. m. zjutraj s svojo vojsko Nemcem vdal. To je brez dvoma za zaveznike hud udarec in sicer tembolj, ker jih kralj niti ni o svoji vdaji obvestil. Kajti s tem jim je predvsem onemogočil, da se pripravijo na tistem delu bojne črte, ki jo je on zapustil. In razen tega — težki položaj zaveznikov je v dobru meri ravno posledica dejstva, da so zavezniki ob napadu na Belgijo hiteli z vso naglico napadeti državi na pomoč, zapustili svojo pripravljeno bojno črto ob belgijski meji in s tem svoje vojske seveda precej desorganizirali in zrahljali, njihovo udarnost pa oslabil.

Za oznamenilo položaja navajamo v kratkem stališče vseh treh ob tej vdaji prizadetih zavezniških vlad.

Predsednik francoske vlade Paul Reynard je govoril o tej kapitulaciji še istega dne zvečer v radiu. Poudaril je, da je kralj Leopold to storil proti volji svojega ljudstva in svoje vlade. Belgijska vojska je bila del zavezniške severne vojske, ki ji zapoveduje general Blanchard. Kralj pa se je pogajal s sovražnikom, ne da bi bil glavnega zapovednika o tem sploh obvestil, in se potem vdal brezpogojno sredi bitke. Pred 18 dnevi se je obrnil isti kralj na zaveznike za pomoč in jim pri tem zagotavljal, da njihnim obljubam več zaupa kakor nemškimi. Zdaj pa jih je zapustil brez vsake besede. To je dejanje, kakor ga v zgodovini še ni bilo. Niti belgijska vlada niti belgijski narod ne bosta šla za kraljem.

V istem smislu je govoril tudi predsednik angleške vlade Churchill v parlamentu. Poudaril je hrabrost belgijske vojske, opozoril poslance na težke čase, ki prihajajo, a hkratu tudi ob pritrujevanju vseh poslancev izjavil, da ta vdaja belgijskega kralja ne bo vplivala na dolžnost, ki jo imajo Angleži do vsega sveta, da gre do svoje poti. Angleži se bodo borili, kakor so se še vselej v svoji zgodovini, do popolne zmage.

Zelo odločna je tudi izjava belgijske vlade, ki je sedaj v Parizu. Ugotavlja najprej, da je po belgijski ustavi vsa oblast v rokah ljudstva. Kraljevo pogajanje s sovražnikom in njegova vdaja je zategadelj protustavna, in po svojem sporazumu z Nemci je zgubil pravico do vladanja. Belgijska vlada odvezuje zato vse belgijske vojake od prisega njihnemu vladarju. Kot zakonita zastopnica svojega naroda bo ona nadaljevala vojno ob strani zaveznikov in organizirala iz Belgijcev, ki so v zavezniških deželah, novo vojsko. Gre za čast Belgije, zato se bomo borili naprej.

Zdaj se bolj in bolj vidijo tudi taktične napake zaveznikov. Dve glavni strateški točki so imeli pred očmi: Pariz in Calais. Zavarovali so naravnostni napad na eno in drugo. Pri tem pa so oslabil središče, ki je bilo še bolj oslabiljeno z oddajo močnih krdel Belgijcem v pomoč. Niso računali s tem, da bi utegnil nasprotnik napasti ravno v sredi, saj bi moral ta klin po vseh strateških pravilih po močnem napadu od strani biti stisnjen, odrezan, uničen. Očitno pa so Nemci za vse to zvedeli po svoji peti koloni in vrgli vse sile proti središču. Saj so celo krđela z madžarske in slovaške meje morala na zahod. Zavezniki so bili iznenadeni in preden so se znašli, je bil ta klin že tako močan, da mu zavezniki z lažjimi udarci ne morejo do živga, za težje pa še niso znova urejeni, posebno sedaj, po belgijski izdaji. Očitno se seveda pripravljajo nanje, morajo se pripravljati. Maršal Weygand bo pokazal, če je tisti odločni, napadalni vojskovoodec, kakor ga opisujejo in kot kakršnemu je bilo zaupano vodstvo zavezniških vojsk.

V teh dneh seveda dežuje očitkov, posebno na Anglijo, ki da je s svojo slabo pripravljenostjo zakrivila te poraze. Ti očitki so bolj ali manj opravičeni, saj je šele lanskega aprila, mesec dni po zasedbi Prage, začela uvajati splošno vojaško dolžnost, pa še tedaj le postopoma. Torej šele 13 mesecev nasproti šestim letom nemškega pripravljavanja Ta zamudnost se sedaj maščuje.

Sicer pa — niso bili samo Angleži lahko-

verni.

Anglija in Francija sta v zadnjih tednih nazadnje vendarle vse svoje ozadje podredile celostnemu načelu, v katerega znamenju se vodi ta vojna. Dovolj pozno, kajti dosedanje polovičarstvo jim je prizadelo velike zgube na ljudeh, materialu in ozemlju, škodovalo je tudi njunemu ugledu. In verjetno je, da te zgube še niso pri kraju. Razložek je pač v tem, da sta se oni pripravljali samo malo časa, pa še to ne z vsemi velikanskimi sredstvi, ki jih imata, Nemčija pa šest let z vsemi sredstvi in z vso odločnostjo.

Položaj na zahodu je sedaj na kratko povedano ta, da se zavezniške vojske v celoti še zmeraj le bolj branijo, da pa se njihno umikanje polagoma ustavlja. Koliko bo seveda ta položaj spremenjen zaradi vdaje belgijskega kralja, se bo videlo v prihodnjih dneh. Očitno pa postajajo boji čedalje bolj srditi in krvavi. Na tleh so Nemci zdaj še vsekako močnejši. Zato pa se v zraku zmeraj bolj uveljavljajo zavezniška letala,

Politični dogodki

ravno tako kakor vi, da postavim našo oboroženo obrambo.

Gotovo pa je tudi, da bi o pravih namenih Amerike mogel povedati kaj več tisti, ki mu je znano dopisovanje ameriškega predsednika z italijansko vlado in ki mu je posebno tudi znano vse njihno ozadje.

Ves boj delavstva za izboljšanje svojega položaja dobiva svoj globlji smisel in svojo pravo vsebino šele, če služi hkrati tudi njegovemu duhovnemu ter kulturnemu napredku. Zato je strokovno tarifna borba le ena izmed dolžnosti, ki jih ima organizirano delavstvo. Ta zavest med delavstvom ponekod le počasi predira in niso majhne težave, na katere zadevajo kulturna prizadevanja, posebno tam, kjer ni delavske organizacije. Izven teh delavstvo le težko najde prave kulturne hrane. Lahko trdimo, da naše tri svobodne delavske organizacije res skrbijo za kulturni dvig svojih členov. Vzporedno z njimi pa delujejo v tej smeri mladinske oziroma kulturne delavske organizacije.

Najvažnejše kulturno delo pa opravlja delavski tisk. Vsaka organizacija ima svoje glasilo, ki ne obravnava le strokovnih zadev, ampak nudi bralcem tudi duhovno hrano.

Drugo so sestanki. Kdo bi jih mogel prešteti! Odbori krajevnih organizacij skrbijo za raznovrstna predavanja. Čeprav niso vsa obiskana, kakor bi bilo prav, moremo mirno reči, da se sadovi tega dela že zelo vidni.

Svoj pomen imajo tudi delavske kul-

turne prireditve. Ni jih sicer mnogo, kar pa se da opravičiti s težavami, ki jih nedelavske prireditve navadno ne poznajo.

Zelo važna za delavsko izobrazbo je knjiga. Omeniti moram Cankarjevo družbo s poudarjeno socialistično smerjo. Tudi nekaj revij s pridom služi delavski izobrazbi. Škoda, da Krekove knjižnice ne moremo šteti med delavske ustanove. Krščansko socialno delavstvo se menda komaj zaveda, koliko napak je storilo, ko je brezbrizno pustilo pasti to za delavsko kulturo pomembno ustanovo. Podobno je bilo z »Besedo«, za katero pa smo dobili boljše nadomestilo.

Če priznamo pomanjkljivosti izobraževalno kulturnega dela med našim delavstvom, moramo na drugi strani ugotoviti, da so med delavstvom posamezniki, ki so z lastnim trudom dvignili svojo izobrazbo visoko nad delavsko povprečje in se niso omejili le na to, kar nudi delavski tisk in delavske organizacije. Take primere imamo posebno v mestih in v večjih industrijskih središčih, kjer ima delavstvo več priložnosti za izobrazbo, bodi da posluša razna predavanja in obiskuje kulturne prireditve, bodi da sega po knjigah v knjižnicah.

Niso redki delavci, ki se naročajo na revije. Imamo nekaj slovenskih revij, ki so se osvobodile meščanskega duha in v katerih najde delavstvo marsikaj, kar je prej pogrešalo. Bere v njih sestavke in razprave, ki segajo v njegovo življenje, in v vprašanja, ki njega zanimajo in pečejo.

Na splošno pa velja, da je naše delavsko izobraževalno delo še v povojih. Med mnogoštevilnimi ovirami je seveda največja ovira stvarno stanje našega delavstva. Mnogi si težko kaj odtrgajo od ust za kulturne potrebe. Res je pa tudi, da se marsikje še vedno troši denar za take stvari, ki s kulturo in izobrazbo nimajo nič opravka.

Ni prizadevanje po samoizobrazbi pri vseh strokah enako razvito in kulturna stopnja delavstva posameznih strok je kaj različna. Prednjačijo v tem oziru kovinarji, rudarji in grafiki. Res je tudi, da ni vse »kulturno«, kar si med delavstvom nadeva to ime. Upoštevati je treba dobro voljo in težave, s katerimi se delavstvo bori. Slovensko razumništvu bi imelo tu mnogo hvaležnega dela. Samo da bi se ga lotilo z nesebičnim namenom in brez postranskih računov!

Jožko Jurač.

Z A P I S K I

(Iz »Slovenskega poštarja« z dne 20. V. 1940)

... Izšla je uredba, po kateri je minister za pošte pooblaščen najeti pri Poštni hranilnici posojilo 75 milijonov dinarjev za zidavo novih in razširjenje obstoječih avtomatskih telefonskih mrež in medkrajevnih telefonskih prog, kakor tudi za nabavo potrebnega materiala, za odkup zemljišč in zidanje stavb za potrebe pošt, brzojava in telefona, za adaptacijo obstoječih stavb in zidanje manjših objektov za potrebe telefonskih naprav.

V načrtu je naštetih v kakršni koli zvezi 64 krajev, od katerih ni niti enega v Sloveniji! Po načrtu bo poštna uprava postavila nova poštna poslopja v 21 krajih, Slovenija ne bo dobila niti ene poštne stavbe. Po tej uredbi se bo porabilo za investicije p.t.t. naprav v Jugoslaviji 75 milijonov dinarjev, od teh milijonov ne dobi Slovenija niti pare!

Doslej smo bili Slovenci pri raznih delitvah navajeni na običajni delež 10 odstotkov, čeprav znašajo naše davjate 15 do 20 odstotkov. Skromni kakor smo, bi bili tudi sedaj zadovoljni s tradicionalnim deležem 10 odstotkov in bi

katerih kakovost izravnavala količino nemških v odločilni meri. To priznava celo laški »Popolo d'Italia«, ki govori o omembe vredni dejavnosti britanskega letalstva, medtem ko pravi, da je pomen angleškega ladjevja in suhopotne vojske le bolj skromen.

Iz vseh teh dejstev pa izhajajo dvojje. Zavezniki potrebujejo časa, čim več, tem bolje, da svoje velikanske sile zberejo in uredijo. Njihna taktika mora torej biti, nasprotnika čim dalje zadrževati. To vedo Nemci.

Poznavajo tudi nastrojenje Amerike. Ta je sicer daleč, a bi se ob svojem bogastvu in organizatorični sposobnosti le utegnula kmalu odločilno uveljavljati. Morajo torej hiteti. Vsi njihni načrti so zasnovani na hitrosti.

V tem pa je tudi že obsežno vse vprašanje te vojske. Zato Nemci ne varčujejo niti z ljudmi niti z materialom. Samo hitro morajo zmagati. Že počasen zavezniški umik, ki bi nazadnje utegnil bojne črte ustaliti, postane lahko nevaren, če ne usoden.

To poročilo bi bilo v bistveni meri nepopolno, če ne bi omenili in poudarili, da je medtem celo Irsko sklenila, pridružiti se Angliji in da je v ta namen mobilizirala pet letnikov. Tista Irsko, ki je bila skozi stoletja med najodločnejšimi sovražniki Anglije, ki je imela z njo velike spore do zadnjega dne. Vse to je naredila svoboda, ki ji jo je dala Velika Britanija, ko jo je priznala kot enakopravno članico velikobritanske zveze narodov.

Irci so sedeli na trdih tleh, pa se prerekli o enakopravnosti in pravici, in so potem po dolgem modrovanju res ustanovili svojo svobodno državo. Kajti preprosta pamet, ki je zrasla iz tal resničnega sveta, jim je dejala, da je le tisti narod nekaj vreden, da bo le tisti narod dal kri za svojo državo, ki je svoboden, ki mu ne bodo rezali kruha drugi. Angleži so to resnico spoznali in se ravnali po njej.

Zdaj v stiski so zato Irci z njimi. In bili bi bržkone že prej z njimi, če bi bili Angleži to resnico spoznali — tudi že prej!

Moč svobode in povezanost svobodnih narodov!

skušali z »naklonjenimi« 7 in pol milijona zakrpati našo p.t.t. Kolikor bi se dalo, čeprav se zavedamo, da prispeva Slovenija k pošto-telegrafsko-telefonskim dohodkom 28 odstotkov in bi nam torej pritičalo 20 milijonov dinarjev.

Ali pa morda niso potrebne v Sloveniji nove poštne stavbe? Posebno poglavje bi zahteval opis, koliko plačuje p.t.t. uprava letne najemnine za poštne prostore v tujih hišah na področju našega ravnateljstva.

Ne poznamo seveda vseh sedanjih stavb v 21 poštah, kjer se bodo po načrtu postavila nova poslopja; kolikor jih pa poznamo, lahko trdimo, da so še vedno v boljšem stanju kakor marsikatera velika pošta v Sloveniji. Upamo si trditi, da ni nobena enako velika in pomembna pošta v tako slabem stanju, kakor je ljubljanska kolodvorska pošta.

Nepolitična političnost

Pretekli teden je izjavil dr. Maček glede občinskih volitev na Hrvaškem, da je dosegla pri njih zveza Hrvaške kmečke in Samostojne demokratske stranke 90% zmago.

»Hrvatski dnevniki«, glasilo Hrvaške kmečke stranke, pa je pisal dne 28. t. m., da so občinske volitve na Hrvaškem pokazale, da je moč Hrvaške kmečke stranke ostala ne samo neokrnjena, ampak da je še povečana s sodelovanjem drugih strank.

Ni je bolj izključno politične stvari, kakor je politična stranka. Vse njeno delo, vsi njeni bitni pogoji so političnega značaja. In če so v zadnjih občinskih volitvah na Hrvaškem merile politične stranke svoje sile, če se zdaj govori o zmagah političnih strank, tedaj so bile te občinske volitve pač dovolj politične — bi sodil naravnost misleč človek.

Beseda svobodnih ljudi

Švicarski dnevnik »Neue Zürcher Zeitung« piše v svojem uvodniku dne 21. letošnjega maja:

Naša domovina je dala nam in našim prednikom stoletja svobode. Naša dolžnost je, da se oddaljimo s hvaležnostjo tej domovini človečnosti! Švicarsko domovino gledamo danes v luči ozarjave. Naše oko je postalo ostrejšje kakor v veselih dneh varnosti in miru. Ta veličastna domovina nam je zmeraj le dajala. Dala nam je

.....

Tej številki smo priložili položnice za vse prejemanke lista, ki nam niso dosegli po inkasantu in prosimo, kdor nima poravnane naročnine, da se nas spomni. Obenem vabimo vse, ki smo jim poslali zadnje številke na ogled, da se uvrstijo med naše naročnike. Prizadevati se hočemo, da postopno spopolnimo »Slovenijo« v priznano glasilo zavednega slovenskega razumništva. Lepo število uglednih kulturnih delavcev nam je obljubilo sodelovanje. Vse je odvisno od tega, da zberemo potrebno število naročnikov-plačnikov. Naši prijatelji bi nam zato zelo ustregli, če nam pridobijo vsak vsaj po enega novega naročnika.

Uredništvo in uprava.

svobodo vesti, pomagala nam je do omike in blaginje, dala nam je več nedotakljivih pravic, kakor jih imajo državljani drugih dežel. Svojem občini in kantonu je pustila bogato posebno življenje, podpirala in pospeševala je njihovo vero, njihni jezik, njihne šege in navade. Postavila nam je državo skrbstva, ki pomaga slabim. Z mehko ozirnostjo je varovala in vzdrževala stare običaje.

Naj bi se v trenutku stiske zbudile v nas speče sile in pomnožile naš pogum. Naj bi postali v tej uri ljudje kakor iz jekla, ki ne vidijo ničesar razen svoje domovine. Naj utrdi pravična jeza naše čiste vesti naše mišice in poostri naše čute.

Besede ponosnih, samozvestnih, svobodnih ljudi, ki jim je njihna svoboda in svoboda dajoča in poroščujoča domovina živa vera njihne državljanske bit!

Odpor sovražniku mora biti brezpogojen

»Nova riječ« (Zagreb): »Bodimo pripravljene, da vsak trenutek sprejmemo boj, ne samo na naših mejah in frontah, ampak na vsaki krpi naše zemlje, na vsakem hribu, njivi in pašniku, na vsaki steni, na vsakem mestu, v vsakem selišču in v vsakem mestu, na vsaki ulici, pred vsako hišo na pragu in pri oknu. Samo tako bo prišel vsakoteri sovražnik in vsakoteri osvajač do svojega groba. Zgledi naših vasi in mest iz preteklih vojn nam dovolj kažejo, kako se zlomi sovražna sila, tudi kadar je najmočnejša in ko se zdi, da jo je nemogoče zlomiti. Zato je treba, da se tudi danes — kakor nekoč — vsak naš človek vnaprej pripravi za takšen boj, pa naj bo kmet ali delavec, intelektualc ali gospodarstvenik, vojak ali civilist — za boj na življenje in smrt, bi povsod in na vsakem mestu, boj v množici pod poveljstvom in posamezni boj po lastni iniciativi. Vojna se začne na frontah, toda končava se ne na njih, ampak se prenaša na vso deželo in nazadnje v narodno dušo. In ko preide vojna s polj in gora v duše, se ne konča tako kmalu, ampak more trpeti stoletja. Samo tisti narodi, ki so zmogni, da vzdržijo takšne vojne, ostanejo živi in se priključijo do popolne svobode. Mi smo vse to že dovolj okusili, toda s tem ni rečeno, da se to ne more ponoviti.«

Shaw in angleški obrambni zakon

Bernard Shaw, angleški pisatelj, a po rodu lrec, je znan po svojih domislekih in prirotenih sodbah. Zato vzbujajo med Angleži, ki imajo za te stvari mnogo smisla, zmeraj pozornost. Ko je sprejela Anglija zakon, ki v korist smotrne vojskovanja dejansko odpravlja ne samo osebno svobodo, ampak tudi razpolaganje z osebno imovino, nekaj nezasišane za Angleža v mirnih časih, je seveda poslal angleški dnevnik »Manchester Guardian« takoj poročevalca k Shawu, da ga vpraša za mnenje. Shaw je že nekoč rekel, da je v Angliji dejansko več socializma kakor v Rusiji. Tudi to pot je dejal, da je Anglija v treh urah več socializirala kakor Rusija v 23 letih. To bi bilo dobro povedati tudi sovjetskemu poslaniku v Londonu, Majskemu.

Listnica uredništva: G. L. M. — Vaše pismo prebimo v prihodnji številki, če nimate ugovora. — Pozdrav!

Mladina

IMA BESEDO

Dopis srednješolca

Prvo pismo slovenski mladini je bilo sicer namenjeno samo enemu delu slovenske mladine, velja pa v neki meri za vso in vsaj v svojem drugem delu bi bilo lahko naslovljeno na vso slovensko javnost.

V narodno političnem oziru bi to javnost delil danes na tri skupine, ne morda po gospodarsko socialnih vidikih, temveč po njenem gledanju na naše narodne zahteve in potrebe.

K prvi skupini prištevam vse tiste slovenske politike in njih pripadnike, ki so v svojem konservativizmu ne glede na svetovni razkor, če o tem sploh lahko govorimo, prepirani, da ne bo več Slovencev, če se slovenstvo ne bo več delilo na dva tradicionalna politična tabora, če bi prenehalo staro prekanje med klerikalci in liberalci. To tisti, ki jim prepad med seboj in nasproti nikoli ni nikoli dovolj globok in pregraja nikdar dovolj visoka. Kadar so na oblasti, dajo vse, kar drugače misli, kadar so v opoziciji, pa imajo edino skrb, da pridejo zopet na površje. K tej skupini spada tudi tisti del mladine, predvsem akademske, ki zvesto sledi zgledu svojih očetov in se izživlja v medsebojnih bojih, kakor da ne bi imeli nobenih skupnih nalog.

K drugi skupini bi štel vse tiste naše zavodne ljudi, ki se jim je zagnusilo naše domneve, ki se jim je zagnusilo potrebo našega narodnega položaja in si postavlja določene cilje v isti smeri kakor druga skupina. Mogoče mi boste oporekali, če da pripada ta mladina kot naraščaj k drugi skupini, a na to odgovarjam: ta mladinska skupina je nastala popolnoma ločeno od druge skupine, je zrastle sama od sebe in predstavlja najdelavnejšo slovensko mladino. In zato ima tudi prihodnost.

Ta skupina zagovarja potrebo koncentracije vseh neizrabljenih in neizkoriščenih narodnih sil, predvsem koncentracijo tiste mladine, ki se še ni umazala v dnevnem političnem boju. Morda se sprašujete, zakaj se navdušujem le za združitev mladine, ko bi nam bil v tem zgodovinskem trenutku potreben skupen nastop vodilnih narodnih predstavnikov, ki se s vami vred to potrebo, vendar ne verjamem, da je med političnimi voditelji, ki so doslej drug drugega odpirali od oblasti, mogoče odkritosrečno sodelovanje. Za tako koncentracijo naših sil bi bila pač le druga skupina. Mogoče je moja sodba prehuda, a ta sestavek piše mlad človek z naše meje, ki je razočaran nad vsem sektarstvom naših vodilnih političnih ljudi.

V enem izmed slovenskih mest, kjer je tuj element precej močan, je slovenska srednješolska mladina, potem ko je slišala besede idealista-duhovnika, sklenila opustiti medsebojne prepire in začeti akcijo za skupno narodno delo. Zbrali so se zastopniki vseh skupin in sklenili, da priredijo meddruštveni sestanek, na katerem bi izvolili meddruštveni odbor kot predstavnika vse zavedne slovenske dijaške mladine. Sklican je bil sestanek in z navdušenjem so se odzvali dijak in dijakinja. V besedah vseh govornikov je zvenelo in se venomer ponavljalo: Mi se odpovedujemo svojim posebnim pravicam, mi hočemo skupno delo za skupne cilje. Se danes slišim besede dijaške skupne priložnosti vzgojitelja: »Danes se odpovedujete medsebojnim sporom, današnji dan je najlepši dan za slovensko mladino in zame. Če vas bo kdo odvrčal od te skupnosti, takrat mu odpoveste pokorščino, ker nihče nima legitimacije, da bi ločil in delil mladino, ki hoče vse slabopokopati in pomagati pri zidanju granitne stavbe narodne skupnosti.«

S petjem »Hej Slovani« se je navdušena mladina razšla, z vneto je novoizvoljeni odbor pričel svoje delo.

Ravnateljstva je dovoljno sprejelo poročilo o meddruštvenem sestanku, slovenska krajevna javnost je odobravalna naš nastop. Vsi dnevniki so prinesli beležke o idealni akciji dijaštva.

Pršli pa so pripadniki slovenske akademske mladine, tiste iz prve skupine, in so hoteli razdreti našo skupnost. Ni jim uspelo. Držali smo se gesla: kdor odstopi, ta izdaja. Pršli so čez teden dni zopet pripadniki prve skupine, a iz drugega tabora, tistega, ki je prepričan, da zastopa večino naroda. Tudi njim se ni posrečilo razbiti naše skupnosti. Vztrajali smo močni in trdni.

Kakor strela pa nas je zadela vest, da je ravnateljstvo razpustilo meddruštveni odbor in mu prepovedalo vsako delo.

Bili smo iznenadeni in v dno duše razočarani. Zaman smo se vpraševali, iz katerega razloga je prepoved prišla.

Povzročitelji so nam neznani. Ne pričakujemo, da bi imeli toliko poguma, da bi se javnosti predstavili, a prepričani naj bodo, da ima mladina o njih pravo sodbo. V zgodovinskem trenutku je slovenska mladina spoznala, kje je njeno mesto in razni zadržki ne bodo odvrnili od prave poti. Vašo »Pismo slovenski mladini« nas je v naših prizadevanjih še potrdilo.

GOSPODARSTVO

Trgovinska pogodba z Rusijo

Trgovinska pogodba, sklenjena med našo in rusko delegacijo dne 11. maja v Moskvi, je sedaj od obeh pogodbenic ratificirana in je bila 25. maja tudi objavljena v »Službenih novinah« v srbskohrvatskem in ruskem jeziku. Poleg pogodbe je objavljen tudi dodatni protokol, ki se nanaša na izmenjavo trgovinskih zastopstev.

Bistvo pogodbe je prav v tem, da se ž njo objavlja med obema državama gospodarsko razmerje ter omogočuje medsebojna trgovina in promet. Obe državi priznava ena drugi največje carinske in druge ugodnosti, ki sta jih že ali pa jih bosta še priznali tretjim državam. Nadalje določa pogodba vse podrobnosti o prometu na suhem in po vodi ter o plačevanju raznih pristojbin. Za poštni, brzojavni in telefonski promet se bodo med pogodbenicama uporabljala določila svetovne poštne zveze. Rusija si je izgovorila, da posebne olajšave, ki jih je že ali jih še bo dala Latviji, Litvi, Estoniji in Finski, ne spadajo pod ugodnosti, mišljene v tej pogodbi.

Dansko gospodarstvo v novih razmerah

Usoda, ki je zadela Dansko, je povzročila danskemu gospodarstvu pravo katastrofo. Pred vojno je imela Danska najlepše razvito gospodarstvo v Evropi. Nobena država na svetu — razen Nove Zelandije — ni imela sorazmerno na posameznega prebivalca tako velike zunanje trgovine kakor mala Danska, in nobena tako razvitega pomorskega prometa — seveda spet sorazmerno — kakor Danska. Danes je teh rekordov konec. Kar je bila nekdanj za Dance sreča, je danes nesreča.

Samo tretjina danskega prebivalstva je kmetčka, vendar pa so predstavljal agrarni produkti 75% vsega danskega izvoza in od tega sta šli dve tretjini na Angleško, ki je bila za Dansko največji in najboljši kupec, pa tudi prodajalec. Danes je vsa ta trgovina odpadla. Danska spada kot nemško področje pod zavezniško blokado in deli usodo Nemčije. Preusmeriti bo morala vse svoje gospodarstvo in ga prilagoditi nemškim potrebam, kar pa bo zvezano z velikanskimi težavami.

Prva posledica novega položaja je že sedaj ta, da so morali racionalizirati in omejiti porabo masla in margarine — na Danskem, ki je bila že cela desetletja največji izvoznik teh produktov na svetu! Uvedli so

V dodatnem protokolu je govor o ustanovitvi ruskega trgovinskega zastopstva v Belgradu in jugoslovanskega v Moskvi. Obe zastopstvi uživata vse pravice eksteritorialnosti. Rusko trgovinsko predstavništvo bo imelo svoj sedež v Belgradu, a more spoznavno z našo vlado ustanoviti svoje oddelke tudi v drugih mestih. Če pride do obnove diplomatskih odnosov med obema državama, je predvideno, da preidejo posli jugoslovanske trgovinske delegacije na trgovskega atašea poslaništva.

Iz pogodbe same ni razvidno, kakšen obseg bo zavzela medsebojna trgovina. Zaenkrat je govor o izmenjavi blaga v vrednosti od približno 176 do 220 milijonov dinarjev. Jugoslavija bi hotela uvažati bombaž, nafto in črni premog. Rusija pa se zanima za naš baker, svinčeni in cinkov koncentrat, mast in slanino. Sicer pa bo šele praktično izvajanje pogodbe pokazalo, kaj more biti vse predmet medsebojne trgovine.

karte za kolonialno blago, ljudstva pa se polasča panika, da oblega trgovine in kupuje živila kot pred dolгим obleganjem.

Največje težave pa povzroča danskemu gospodarstvu pomanjkanje goriva in pogonskih sredstev. Teh je porabila Danska letno 7 milijonov ton, v obliki premoga. Dve tretjini od tega je uvažala iz Anglije in preko morja, kar bo zdaj odpadlo. Nemčija je pošljala le poldrugi milijon ton, in to skupaj s poljskimi rudniki. Te količine tudi v bodoče nikakor ne bo mogla zvišati. Danci hočejo povečati svojo lastno produkcijo na 2 milijona ton letno, toda še vedno jim bo manjkalo 3 in pol milijona ton — optimistično računano!...

V Odenseju, tretjem največjem danskem mestu, je že danes pomanjkanje goriva tolikšno, da je mestno poglavarstvo pozvalo meščane, naj si ustanovijo skupne ljudske kuhinje. Na ta način upajo, da bodo prišli prebivalci delavskih okrajev vsaj do enega toplega obroka na dan. Železnice so omejile promet za 50%, 250.000 ton bencina, ki so ga imeli Danci, so rekvirirale nemške čete za svoje potrebe na Norveškem, Danci pa so dobili bencinske karte.

Danski gospodarstveniki se s skrbjo ozirajo v prihodnost.

Ogrska si ustvarja svojo trgovinsko mornarico

Ogrska se je z veliko energijo lotila naloge, da si ustanovi svojo lastno pomorsko trgovsko mornarico, da si mima svojega morja in svojih lastnih morskih pristanišč. Tem težavam se je izognila na ta način, da izdeluje posebne vrste ladij, ki so sposobne tako za morsko kakor tudi za rečno (donavsko) plovo, delno pa s tem, da bodo njene ladje registrirane v pristanišču kakšne prijateljske obmorske države, zaenkrat torej Italije. Razlogi, ki vodijo ogrsko vlado pri tem njenem prizadevanju, nikakor niso samo romantične narave, ampak so narekovani po gospodarski nužnosti. Ogrski namestniki namreč odpraviti običajne izvozne premije za svoje izvozno blago, namesto tega pa bodo podeljevali večje subvencije svojim trgovski mornarici, ki bo na ta način lahko znižala prevozne tarife. Lastna trgovinska mornarica, prirejena potrebam ogrskega izvoza in uvoza, je po mnenju ogrske

vlade najboljša podlaga za zdravo izvozno politiko.

Drugi razlog za ustanovitev lastne trgovske mornarice so težave, s katerimi se morajo v sedanjem času boriti države, ki nimajo zadostne lastne mornarice. Kakor znano, so imeli največje trgovske mornarice Angleži, za njimi pa Norvežani, Italijani, Francozi, Holanci, Danci itd. Te mornarice so opravljale pomorsko transportno službo tudi za države brez lastnih mornaric, in zlasti Angležem in Norvežanom so prinašale te mornarice velik del njihovih narodnih dohodkov. Zdej v vojni pa zmagujejo te mornarice komaj lastne potrebe oziroma potrebe zaveznikov in prijateljev, tako da so se znašle nekatere države kot na primer Švica ali Ogrska v neprijetni zadregi, ki jih je prisilila, da so začele misliti na lastna trgovska brodovja. Znano je, da si je nabavila Švica parnike, ki pod njeno lastno

zastavo prevažajo blago zanj po morju. Enake naloge se je lotila zdaj Ogrska.

Pred kratkim se je sestavila ogrsko-italijanska družba, sestojča iz ene ogrske in ene italijanske banke ter neke italijanske plovne družbe, ki predstavljajo novo madžarsko plovno družbo. Zaenkrat razpolaga ta družba z osmimi ladjami, v gradnji pa se nahajajo že nove v tonaži 8000 ton. S temi ladjami bodo vzdrževali Madžari redne pomorske zveze z Brazilijo, Argentino, Avstralijo, Nizozemsko Indijo, Irakom, državami ob Severnem morju itd. Izvrševali pa bodo s temi ladjami tudi priložnostne prevoze.

Nerazumljivo je, da smo mi tako brezbržni do pomorskih vprašanj, ko imamo vendar vse pogoje za to, da postanemo velika pomorska sila, vsaj kar se trgovske mornarice tiče. Tako pa smo v teh ozirih še popolnoma odvisni od tujcev, ki opravljajo še danes večino pomorskih prevozov za nas.

NAŠI ZA MEJO

Nemški otroški vrteci na Koroškem

6. maja je bilo na južnem Koroškem odprtih 80 otroških vrtecev, ki jih vodijo nemške učiteljice. (Jutro, 26. V. 1940.)

Bavarski otroci na Koroškem

Pretekli teden je prišlo na Koroško 270 otrok iz Bavarske. Za več tednov bodo nastanjeni pri zasebnih družinah. Istočasno odhaja na letovanje 253 koroških otrok v razne kraje Nemčije. (Jutro, 26. V. 1940.)

Nove določbe o prodaji nepremičnin na Primorskem

Italijanski uradni list »Gazetta Ufficiale« je objavil spremembo zakona z dne 3. junija 1935, ki je urejal prodajo nepremičnin v obmejnih pokrajinah italijanske države. Odslej je treba vsako popolno ali delno prodajo nepremičnin v obmejnih pokrajinah predložiti v odobrenje prefektu. Prefektovo odobrenje je potrebno tudi pri prodajah na dražbah. Brez tega odobrenja je vsaka prodaja pravno neveljavna. Prefekt vpraša v vsakem primeru za mnenje vojaško oblastvo in odobrenje izda ali odbije v treh mesecih. Proti prefektovi odločitvi je mogoč priziv na vlado...

Te določbe bodo seveda silno vplivale na izpremembo narodne posesti in bodo zelo pospešile italijansko kolonizacijo na Primorskem in v Trstu, ki jo je italijanska država že doslej vneto izvajala, ne brez uspeha (Istra, 25. V. 1940.)

Na sezonskem delu v tujini

Lani je 15-letna deklica odšla s svojci na sezonsko delo. Pred kratkim so jo nezvestno pripeljali v soboško bolnišnico: bila je tik pred porodom. Njej so sicer rešili življenje, ali dete je mrtvo rojeno... (Novine Slovenske Krajine, 26. V. 1940.)

POPRAVI!

V zadnjo številko se je vrnilo v naslovo nekaj pismot.

Sestavek »Vprašanje naše ljudske šole« je napisal g. prof. Čopič Venceslav, katerega ime se je pri tisku izmaličilo. Pisec naj pomoto oprost.

Dalje naj se popravi naslova »Žrtev izvoljenja« v »Žrtev življenja« in »Pridelovanje nafte v Jugoslaviji« v »Pridobivanje nafte v Jugoslaviji«.

Potrat. Prikupil se mi je na prvi pogled, da me je skoraj minil strah. Dolgo nas je opazoval z debelim pogledom iznad naočnikov, nato reče z votlim glasom in počasi, ko da mu dela vsaka beseda težave: »Torej vi ste tisti... Kdo je pa pisal; vsi niste mogli?«

»Jaz,« se oglašim. »Ta dva sploh nič ne vesta.« S Prepeluhom sva se bila domenila, da prevzamemo vse na sebo, da ne bo komplikacij. »A tako, samo vi ste pisali,« ponovi sodnik, boljše v me iznad naočnikov. »Mja, torej vi ste... mja,« brunda dalje, slini prste in lista po spisu pred seboj. »A vi pa tožite?« se ozre čez čas na tožnika. »Da,« pritrdi ta in se vzravna v pozor.

»Mja,« mrmra sodnik venomer, gledajoč me z enim očesom. Nato se skloni proti tožniku: »Ja, veste kaj, vaša tožba ni dobra — nasloviti bi jo bili morali na deželno sodnijo, ne na okrajno; tukaj nismo pristojni za tiskovne pravde...«

Tožnik, velik in krepak mož, v paradnem kroju poduradnika Južne železnice, zadržuje, kakor da ni razumel. Ozre se na prijatelja, stoječega za njim z debelim »Selbstadvokatom« pod pazduho. Tudi ta menca v zadregi.

Sodnik pa nadaljuje: »Tukaj je okrajna sodnija, vaša stvar spada pa pred poroto, na Zabajek; tja bi jo bili morali nasloviti. Vložiti morate novo tožbo. Jutri bo šest tednov, jutri je še čas, potem ne več.«

Sede sedaj se zave tožnik. »Mislim, da je vseeno, tukaj ali tam; sodnija je sodnija,« reče poparjen.

»Kaj šel?« ga zavrne sodnik. »Ni vseeno, ne; tukaj vaše tožbe ne moremo vzeti v pretres; toženi bi se pritožili, razen tega so pa še drugi nad nami.«

(Se nadaljuje)

Janez Kocmur:

BREZ NASLOVA

(Nadaljevanje)

Že sem se vdal v usodo, ko berem in prvi številki leta 1894. v listnici uredništva:

Iv. K. v Lj. Od dijakov spodnje gimnazije in realke, kakor tudi od učencev ljudskih šol ne sprejemamo nikakršnih spisov za »Vrtec«, ker taki spisi večinoma še niso zreli za natisk, pa tudi takim mladim ljudem ni dopuščeno pisati za javnost!

Odšel sem potrt, bilo mi je, kakor da me je kdo polil s kromom. Na zato se mi podaj: učitelj najbrž ve — mah se mi tedaj vprašal in pogledal tako pomenljivo. To mi je bila edina tolažba in pa da v listnici ni stalo: nerabno — v koš. Urednik Ivan Tomšič, učitelj na vadnici, je res povedal vodji šole Raktelju, ta pa Krulju.

Dve leti pozneje sem poskusil vnovič. Uporabil sem snov, ki sem jo bil slišal od očeta. Neke nedelje popoldne sedem in napisem. Sestavku sem dal naslov »Dozdevni hudič«. Zvečer, že v postelji, se mi zazdi, da bo premalo za listek. Vstanem in napisem vložek, da bo dovolj.

Pošljem »Rodoljubu«, ki je izhajal ob četrtkih kot priloga »Slovenskega naroda«. Dolgo nič. Že nisem več mislil na to, ko se vzdigne neki jesenski večer doma silen vihar. »Tak smrčavec,« ki ga piše v brezveščnih listih, je naredila starejša sestra uvod v bobneči ogenj, ki se je potem ponavljal tri tedne; kajti listek je izšel v treh nadaljevanjih. Tajiti se ni dalo, zoper mene sta pričala moje ime in vsebina. Bil je konec domačega miru.

Omenjen bodi še dogodek iz leta 1897., ker je v zvezi s Prepeluhom. »Daj, napiši to in to,« mi reče neki dan na svojem domu. Pošljala sva bila že prej skupno sestavljena poročila in dopise »Delavcu« in »Svobodni«. Pove mi nekaj zgodbe iz obrtne šole. Izrazil pomisleke, da imava lahko neprijetnosti, če bodo navedena imena. Zagotovi mi, da ta niso prava. Sedem in napisem stavek za stavkom po dogovoru.

Za naslov sestavka ne vem več, spominjam se samo še psevdonima Janez Srakar. Napisano pošljem »Brivcu«, ki ga je izdajal v Trstu kot šaljiv tednik učitelj Anton Kamuščič. Prepričan, da je to res, sem v spremembo pismu opozoril, da imena, navedena v sestavku, niso prava. Dejansko nisem poznal nikogar; učenke, zaradi katere smo bili potem toženi, tudi pozneje ne.

Stvar je izšla v prvi prihodnji številki pod erto. Toda že je sledila mrzla prha: oče edine v bistvu omenjene deklice je tožil. Prepeluh me je bil torej potegnil, zanašajoč se, da ne bo nasledkov. Zelo nemilo naju je zadel odgovor pravnega svetovaleca lista »Arbeiter-Zeitung«, do katere sem se bil obrnil za svet; izjavil je v listnici uredništva: »Zakaj uganjate taka pobalinstva? Lahko govorite o sreči, če odnesete zdravo kožo...«

Čez šest tednov slijom pred sodnim stolom v Križankah. Z menoj vred Prepeluh in še eden najinih znancev, a ta bolj zaradi lepšega; obstajal je namreč sum, da je on izdal Prepeluha. Urednik je vedel samo za mene. Zadevščina je izpadla brez zlih nasledkov, deloma celo zabavno; zato jo opišem podrobneje.

Za dolgo navadno mizo, pregrnjeno z zelenim suknom, mož kofastega vrata s široko brado, bolj podoben dobrodušnemu gozdarju kakor služabniku Nemeze: sodnik Jože

NAŠE REVIE

„DOM IN SVET“ št. 5

Številko začenja Šalijeva pesem Vaza, ki govori o vedno večji oblikovni dognanosti pesnikov, od katerega po pravici čakamo vedno bolj izbrušene, sicer preproste, a lepe lirike. — Kastelčev Requiem kaže kljub temu, da se zadnje čase približuje vedno bolj sodobnem izrazu, še vedno nekatere značilnosti iz prve njegove dobe. — Ograd, daljša povest, ki jo piše Janez Jalen, se godi v ženski kaznilnici. O stvari bo mogoče spregovoriti tedaj, ko bo vsa objavljena, vendar pa je že zdaj videti, da ta snov Jalnu ne leži. Tudi njegov jezik, ki je bil ves sočen zlasti v njegovih kmečkih stvareh, nima v Ogradu prave moči. — Vinčo Beličič objavlja Labodje pesmi. Beličič se trudi zadnje čase za muzikalnejši izraz, ki se mu tudi posreči. Vendar ne prinaša novosti v svojem izrazu in notranjo obliko pogosto zmoti z neorganskimi sestavinami pesmi ali s preveč obrabljenim izrazom. — Jože Dular je napisal prozo Zganje, ki je nekak poljuden literarni traktat o žganjekuhi s protialkoholno tendenco. To bi ne bilo nič slabega, vendar ne vem, če je Dom in svet zanj pravo mesto. Ni dvoma, da so take stvari potrebne, vendar morajo priti pred oči tistemu, ki so zanj pisane. — Dušan Ludvik, ki se uveljavlja zadnje čase deloma z dobrimi pesmimi, objavlja štiri nove, ki pa ne prinašajo nič novega, izmed njih je še najboljša Pogled v bodočnost. — Dr. A. Uršič piše Nekaj kritičnih pripomb h »Korporativnemu narodnemu gospodarstvu«. dr. C. Zebota. Očita mu, da jemlje fašizem kot dejstvo, o pravilnosti katerega ne razmišlja veliko, da pade večkrat v nekritičnost, da ne loči med fašizmom in korporativizmom. — Sledijo ocene, umetnostna kritika, gledališče in zapiski. — Številka ima vinjete J. Tršarja in umetniško prilogo s slikami Miheliča, Stupice in Kogovška.

„NAŠ ROD“

mladinska revija, je z deveto številko v maju zaključil enajsti letnik. (Junija prejmejo naročniki »Našega rodu« še tri knjižice Mladinske Matice, o katerih bomo poročali, ko bodo izšle.) »Naš rod« izdaja slovensko učiteljsko pod okriljem Mladinske Matice (odsek Jugoslovanskega učiteljskega združenja). Mladinska Matica, ki so jo osnovali pred trinajstimi leti, si je naložila za nalogo, da bo slovenski ljudskošolski mladini za majhen denar nudila poleg mesečne revije vsako leto tudi tri ali štiri knjižice, ki bodo literarno kvalitetne ali pa poučne. (Med 180 tisoč učenci naših ljudskih šol ima »Naš rod« okrog 20.000 naročnikov.)

Literarni sodelavci »Našega rodu« so sama znana imena. Cernejeva, Lily Novy, Samec, Winkler in drugi so prispevali pesmice, med prozaiisti pa poznamo Ingoliča, Jarca, Plestenjaka, Ribičiča, Roša in druge. Letošnjo povest »Peter Klepec«, ki je izhajala v vseh številkah, je napisal Franc Bevk. »Naš rod« prinaša literarne in poučne sestavke, bogato okrašene z ilustracijami. Zanimivo je, da so med delci naših znanih mojstrov (Jakac, Kraljeva, Mihelič, Perko, Pirnat, Pregelj, M. Sedej) še vedno na prvem mestu dela bolgarskega ilustratorja narodnih pravljic Georgijeva, ki se odlikujejo po jasnosti motiva, preprosti izvedbi, lepih linijah in dosledni uporabi svetlo-temne ploskve, ki posreduje veliko plastičnost.

Ali ne bi kazalo v prihodnjem letniku sistematično seznanjati mladino z našimi izselenci po raznih krajih sveta? — Če je letošnji letnik prinašal bolgarske, češke, ciganske pravljice, mar ne bi bilo lepo, da bi v prihodnjem letniku brali tudi slovenske narodne pripovedi?

»Naš rod« ima največ naročnikov v Ljub-

KULTURNI PREGLED

„Slovenija in Slovenci“

Spisal Fran Erjavec. Izdala in založila Slovenska straža v Ljubljani 1940. Str. 96, cena 20 din.

Narodno-vzgojnega knjištva, takega, ki bi Slovence navajalo, da razmišljajo o sebi, se spoznavajo in zajemajo moč iz tega spoznavanja, Slovenci gotovo nimamo preveč. A še bolj čuti človek v vsakdanjem življenju pomanjkanje priročnika, ki bi odgovarjal na poglavitna vprašanja naše biti.

»Slovenija in Slovenci« je knjiga, ki hoče dati podoba naše zemlje in našega naroda v preteklosti in jo obenem pokazati v njeni živi sedanjosti, pri tem pa opozoriti na poglavitna vprašanja in težave, ki v teh težkih dneh gibljejo in vznemirjajo našega človeka. Podaja nam najprej naš izvir, naš položaj v slovenskem in evropskem svetu, kaže nam fizično-zemljepisno, prebivalstveno in geopolitično podoba Slovenije, popolnjeno z vsemi važnimi statističnimi dejstvi. Slike naših krajev, diagrami, zemljevidni orisiki nam to podoba ponazorjujejo. Poglavlje o slovenski zgodovini nam pripoveduje — po uradni znanosti seveda in v skladu z njo — o tem, kdaj so prišli Slovenci na ta svoj svet in odkod, pripoveduje nam o prvih naših državnih tvorbah na njem, o naših bojih v teku dokaj burne naše zgodovine. Opisuje nam naše politične in socialne boje, z nekrščanskimi Turki in s krščensimi domačimi graščaki za »staro pravdo«, katere beseda je obsegala v tistih dneh naše politične in socialne zahteve hkrati. Posebno poglavje je posvečeno našemu narodnemu vstajenju, ki obsega našo politično zgodovino do najnovejših časov. Kljub temu, da v tak pregled seveda ne spada politično

razravnavanje, bi pa bilo dobro, če bi se v tem poglavju malo od bliže, vsaj v glavnih orisih, osvetilo naše politično vodstvo, ki je bilo že takrat prav tako kakor danes po eni strani bojzljivo, po drugi pa otroče zaupljivo in brez poznanja sil, ki so začele gibati evropske narode. Sicer pa pisec pravilno presoja nasledke naše omahujoče podložiške politike, ko — sicer kar preveč prizanesljivo — ugotavlja, da tista nenehno se menjajoča politična taktika ni mogla koristiti »načelni politični vzgoji ljudstva«. Vloga dr. Mahnič v našem političnem razvoju res še ni popolnoma dognana. Toda gotovo je, da jo bo zgodovina označevala kot v bistvu precej negativno, kakor je to že naredila glede njegovega slovstveno-kritičnega dela.

Zelo pregledno podoba naše kulture podaja IV., še bolj nazorno, pa je zadnje poglavje, ki govori o naših gospodarskih in socialnih razmerah. Že zaradi tega poglavja je vredno vzeti knjigo v roke. Zgoščeno podaja na 19 straneh osnove naše stvarne biti, ki je navsezadnje zmeraj podstava vsemu drugemu življenju.

Knjigi je dodeljen zemljevid slovenskega ozemlja v preteklosti in sedanjosti, ki obsega tudi statistične številke in zgodovinske letnice o slovanstvu in slovanski zgodovini. Pregled slovanskih narodov naj bi prihodnja izdaja spopolnila z Belorusi. Srbov je 7 milijoni naštel pač preveč.

Knjiga je poudarjeno optimistična, a vendar ne optimistična tjavdan, ampak izhajajoča iz stvarnih podstav. Skratka, knjiga, kakor jo prav v sedanjih časih potrebujemo.

T. M.

vestjo odgovornosti in da od tu izvirajo njeni poudarki in upanje v novo, lepše in boljše. Tisti del njenih ljudi, ki je položila vanje stremenje po preoblikovanju in izpopolnitvi lika sodobnega človeka, govori pogosto o »pravi smeri novega življenja«, o časti »biti človek«, o »veri v boljšo bodočnost«, o nameri »preobračati svet«. Vsi ti želijo prelomiti z izmaljeno etiko svojega okolja, toda njihove besede se zdijo v okviru, ki ga drama ima, nekam prazne, niso v pravem razmerju z dogajanjem in ne morejo vzgati.

Trdinova je pogumno posegla v svet, ki ga pozna, vendar je ta poseg preveč samo zunanji, zato premalo močan. Človeku se zdi, da je bolj zmagoval nek »maščevanje«, ki ga izrazi na strani 70, takole: »Pisala bom in se maščevala za vsa leta nazaj. Naj se ljudje vidijo, kako prazni, plehki, dolgočasni in sebični so!« — kakor resnična umetniška tvorbnost, ki preoblikuje svojo snov v nov svet tako, da prav zaradi svoje pravičnosti in uravnoveženosti ozdravlja in prepričuje. Izbrala si je dramatično obliko, ker je upala, da bo v njej nasprotje, ki ga je postavila, najostreje vidno.

Samomor mladega dijaka razdeli konferenčno sobo v dve strani. Ta razdelitev pa ima pomanjkljivost, da je belo-črna. V komedijskem ali simboličnem delu bi bilo jo razumljivo, ni pa v realističnem delu. Ob vprašanju, kdo je kriv, se razvija spor, ki kaže na različne vzroke, konča pa se z odstranitvijo ravnatelja Brajde in profesorja Kozjeka.

Značajni ostanejo ves čas isti, kar daje vtis neke togosti vsega dogajanja. Fr. Vodnik, ki je napisal delu uvod, poudarja nov motiv v dramatik (celo svetovni) — ljubezen med dijakom in profesorico, ki da je možen in verjeten. Vendar je tu vprašanje umetniške motivacije, ne logično psihološke. V tem primeru pa je ta motiv delu gotovo v škodo, ne, ker bi ne bil psihološko verjeten,

marveč ker ni umetniško nujen. To omenjam zaradi tega, ker je prišla Trdinova važna kulturno in socialno vprašanje in ker je očitna njena volja, pokazati pot k bolj človeškim oblikam življenja.

Prav zato mora vsakdo občutiti, kako zaradi nedognanosti in nepreoblikovane snovi delo občutno trpi na vrednosti in pomembnosti. Prepovršni prizori naivnega razmerja med profesorico in osmošolcem, obrabljeno in prevsakanje govorjenje o »ljubosumnosti« na vse strani, črno-bela razdelitev oseb, vse to delu ni v prid. Psihologija namreč pravi, da ni človek nikoli utelešenje ene same lastnosti. Zato so umetniško šibke postavbe Brajde, Kozjeka itd. Ravnatelj je ljubozenski podvigi pa so poleg pogovorov profesorice z zaljubljenim osmošolcem oblikovno najšibkejša mesta drame. Samomor mladega študenta je dramatično hvaležen pokretni moment, razplet okoli njega pa je proti vsemu pričakovanju slab. Prizori, ki mu sledijo, bi ne smeli biti blizu banalnosti, če hočejo biti satira (20, 21). Karikatura postane pogosto nerodna (Kališ 20, 21), dialog okoli samomora preveč naiven, da bi mogel vzbuditi ogorčenje.

Na mnogih straneh se kaže, kako je prijem Trdinove tipično ženski, kar bi ne bilo slabo, če ne bi bil estetsko šibek. Na ta način si tudi razložiš koncesijo romantičnemu čustvu, romantiko ljubezni mlade profesorice, ki je verjetna, a ne toliko pomembna, da bi se ji ne bilo mogoče izogniti. Slaba stran je tudi nepreoblikovanost vsakdanjih rekvizitov: razne »simpatije«, razni »na piki« itd., kar je pristna šolska fraza, a v resnem delu boli uho.

Končna odstavitev ravnatelja vpliva sicer zunanje učinkovito, vendar se s tem vse vprašanje nič ne približa rešitvi. Sicer je ena izmed ovir »za pravo smer novega življenja«, vse vprašanje pa je globlje, zato tak razplet drame ne zadovolji. Delo Silve Trdinove bi tudi na odru ne vplivalo toliko zaradi preoblikujoče notranje moči in estetskih vrednot, marveč zaradi svoje fabule.

Film

»Dani se...« Francoski film, v katerem je glavni nosilec dejanja znani igralec Jean Gabin, ki v svoji igri vedno znova preseneča z bogastvom svoje preproste, lepe človečnosti, daleč od vsakega rutinerstva. Vsa filmska zgodba poteče od večera do jutra in je le prikaz misli in spominov človeka, ki se je boril za srečo svoje ljubezni in ubil rivala. Osnovna misel je nakazana v skopi zunanji borbi med Gabinom, toplim, priskrbenim človekom iz pariške delavske četrti, in Berryjem, ki podaja notranje izmalčene človeka, — pa ne veš, kje je krivda, da je to tako, v njem samem ali v svetu, v katerem je rastle?, ali je celo brez krivde? — Tej osnovni misli je dal genialni režiser zunanje dovršeno, estetsko neoporečno obliko. Film, ki je strogo realistično delo, spada med najlepše v francoski filmski proizvodnji.

»Izgubljeni paradizi« je tudi francoski film, ki mu po vseh pravih estetske logike pripada le ime filmskega skrupulca, kljub blestečemu imenu zvezdnika F. Graveya in nekaterim posrečenim prizorom iz strelskih jarkov med svetovno vojno. Prizadevanje po cenjenih zunanjih efekti, prenatrpana, nezanimiva, razvečena vsebina, skrajno neokusna scenarija, dolgočasni, sentimentalni dialogi, neprepričevalna glavna igralka, vse to bi dalo misliti, da je film financiral kakšna pariška modna hiša. Film, ki naj strmeči publiki razloži, da je ustvarjanje v modi — poezija, kar je sicer do neke mere res, pa zato še ni potrebno, da dve uri godrnjaš nad neumnostmi na platnu, je naša reklama priporočala kot najboljši francoski film te sezone.

Urednik in izdajatelj: Vitko Musek, Ljubljana

NAŠ KNJIŽNI TRG

Silva Trdina: »V provinci«

Drama v treh dejanjih. Izdala Založba iger v Ljubljani, 1940.

Avtoričina namera je bila, podati podoba in kritiko šolskega okolja na manjši gimnaziji, obenem pa pokazati, v kakšnih neurejenih razmerah živijo danes mladi ljudje, kako se zaradi tega izmikajo iz rok vzgojitelju, ki jim ne more pomagati, ker jih ali ne razume, ali pa nima na razpolago pravih sredstev. Nazadnje je hotela nakazati pot preko napora vsakega posameznika za svojo rešitev od skupnega napora za pripravljanje lepšega življenjskega mesta bodočemu človeku, nekemu, ki pride. Ko pa odložiš njeno knjigo, ti je jasno, da je med njeno namero in vrednostjo dela samega precejšnja razdalja.

V začetku je treba sicer podčrtati, da je prišla avtorica svojo snov s precejšnjo za-

ljami, nato pa si po številu slede radovljjski, celjski, logaški, kamniški, litijski okraj in Maribor. V Halozah, Slovenskih goricah, po kočevskih šolah, v Beli Krajini ga skoraj ne poznajo. To so najrevnejše slovenske pokrajine, ki pa hkrati nalagajo naši prosvetni oblasti poleg drugih tudi to določeno nalogo, da z denarno pomočjo pomagata izdajatelj »Našega rodu«, da bodo mogli pošiljati to kvalitetno mladinsko revijo po globoko znižani letni naročnini. Cena listu se je tako za prihodnje leto podražila na 50 dinarjev, kar še vedno ni mnogo, je pa preveč za otroke, ki še vidijo ne vsak dan kruha. Učiteljsko s svojimi skromnimi plačami tu ne bo moglo pomagati.

K. B.

Ošlak Ferdinand: Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v letih 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Kako smo iz radgonskih ulic pregnali sovražnika.

Takoj ko mi je strellec Alojz Morn preskrbel iz vojašnice strelivo, granate, strojno puško in move bojovnike ter kakor injekcijo na nas vse vplivajočo vročo črno kavo, katere sem takrat popil več litrov, smo z naše strani začeli s protinapadi. Poveljstvo, ki ga Zeilhofer kljub svoji rani in nesposobnosti za boj ni dal iz rok, je po zvezah in nasvetih, dobljenih od mojega oddelka, o katerem je mislil, da je že uničen, zelo pravilno presodilo celotni položaj. Izdan je bil ukaz, da preženemo in uničimo v prvem delu bojev deloma poraženega nasprotnika. Močne patrulje so bile odposlane iz vojašnice, da sovražne bojovnike spravijo iz mestnih ulic ter obnove zvezo z Gornjo Radgono itd.

Moj primerno pomnoženi, okrepcani in dobesedno bojaželjni oddelki je prav rado vedno čakal, kaj bom ukrenil. Sodeč po splošnem položaju sem storil, kar se mi je zdelo potrebno. In bilo je prav. Okoliš, na katerem sem operiral jaz, je bil brez sovražnih vojakov. Da so pa drugi mestni predeli v tem pogledu bili za Slovence veliko na slabšem, sem presojal iz puškarjenja, ki sem ga podnevi, ko ni bilo več tako močnega pokanja strojnih pušk, laže razlo-

čeval. Uvidel sem, da bom vsej akciji največ koristil, če ne prodiram v okolico mesta v mojem frontnem odseku, temveč da pomagam našim tam, kjer še s sovražnikom niso tako daleč kakor jaz. Pri Uravijemv mostu sem postavil strojno puško s primeranim številom mož z nalogo, da odbijejo vsak morebitni napad, z ostalimi peši sem pa odšel po Dolgi ulici, kjer sem naletel na poročnika Vreča, ki je s strojno puško in z oddelkom pešev skušal sovražnika pregnati iz tistega dela Dolge ulice, kjer je stal hotel »Oesterreich«, in pa tja proti mostu na Muri. Podprl sem s svojimi ljudmi njegovo akcijo, tako da sem prediral iz stranskih ulic zoper sovražnika, ki se je tam še prav krepko upiral. Medtem ko mi je — kakor tudi nekaterim drugim iz vojašnice došlim močnim patrolam — uspelo okoli tipajoče Nemško-Avstrijske po kratkih spopadih z bajoneti in ognjem prisiliti v beg, kolikor jih nismo živih polovili, je poročnik Vreča s svojim oddelkom zadel na neverjetno drzen in žilav odpor v poslopju Mestne hranilnice. Tam se je nasprotnik namreč po našem zgledu v hiši zabarikadiriral. Moderno zidano poslopje hranilnice je za svojimi železnimi vratni varovalo sovražni oddelki, ki se je tam vgnezdil. Skriti in zavarovani sovražni strelci so izza oken in vrat s streljanjem podnevi lahko preprečili vsako našo približevanje proti mostu na Muri, in le strojna puška, s katero je streljal poročnik Vreča sam, nam je omogočila, da smo nasprotnika pregnali iz hranilnice.

Nato smo predrli do Mure, zavzeli spet most čez Muro ter obnovili zvezo z Gornjo Radgono. Ko so gornjeradgonski Slovenci spoznali položaj, so alarmirali svojo Narodno stražo, ki je takoj stopila v akcijo

ter se nam je v nadaljnjem boju za radgonske in gornjeradgonske ulice pridružila. V nekaj urah smo bili spet gospodarji vsega mesta; okolica, v katero se je posebno iz mojega rajona fronte zatekel sovražnik, je prišla šele pozneje na vrsto.

Ne daleč od mosta smo osvobodili naše ranjene in zdrave ujetnike, ki jih je nasprotnik zaradi bega moral pustiti.

Iskanje, reševanje in prevoz ranjenih in mrtvih.

Preganjanje sovražnikov iz mestnih ulic je povzročilo nekakšen zastoj v bojih. Porazenci so se v okoliških vaseh očitno šele pripravljali na vse, kar bi jih utegnilo še doleteti. To nam je dalo časa, da smo se spomnili ranjencev, ki jim do tedaj še nihče ni pomagal.

Rekviriral sem večje sani, dal vanje vpreči konja, vzel dva vojaka z mosili ter v diru brez ozira na sovražnika, ki je izza svojih novih, skritih pozicij vse to opazoval, preiskal vsa bojišča, kjer sem našel in pobral ranjence, jih naložil na sani ter odpeljal v bolnišnico. S tem je bil naš mali sanitetni oddelki, ki je bil v ti stvari tudi zaradi tega, ker ni poznal bojnega ozemlja, bolj počasen, precej razbremenjen. Ranjence obeh taborov, ki niso bili ujeti, sem našel po raznih šupah, drvarnicah in hišah, vse le za silo obvezane. Bolj kakor rane jih je skrbel usoda, kaj bo z njimi po končanih bojih. Vse te skrbi so se jim razpršile, ko smo jih nalagali na naše sani, rekoč, da jih odpeljemo v bolnišnico.

Glede mrtvecev, kolikor so ostali v snegu, je bilo ukazano lastniku radgonskega po-

grebnega zavoda, da jih odstrani, kar je tudi takoj storil.

Samo ob sebi se razume, da sem ravnal pri iskanju in reševanju ranjenih in padlih z vojniki obeh držav popolnoma enako. Ni čuda, da je ravno mene, ki sem v vseh pogledih postopal najstrožje po obstoječih vojaških in mednarodnih vojnih zakonih, najbolj bolelo, da je nasprotnik z našimi ranjenci in ujetniki v mnogih primerih postopal tako, kakor ne bi bil smel.

Kako sem v radgonskih bojih rešil življenje radgonskemu županu, podžupanu in kakim štiridesetim uglednim radgonskim občanom. — Radgonski boji v luči nemško-avstrijske zgodovine. — Deset let po radgonski bitki.

Takoj, ko smo izgnali sovražnika iz mestnih ulic, smo razen ujetnikov pozapri večino radgonskih meščanov kot talce. Bili so to največ starejši možje, ki niso zbežali, da bi se udeležili napada na nas, kakor so naredili razumniki, veletgovci, trgovci, hišni posestniki, gostilničarji, mesarji itd., med katerimi seveda ni manjkalo že mnogo prej ujetega župana Kodolice, podžupana dr. Kamnikerja, predsednika sodišča dr. Wazasa in ostalih radgonskih veljakov. Medtem ko smo navadno, v bojih polovljene, ujetnike vtaknili v celice vojaških zaporov, smo talce spravili v veliko prazno pisarniško sobo v Pistorjevi vojašnici.

Pridrvel sem ravno s sanmi iz bolnišnice, kjer sem izročil ranjence, do Pistorjeve vojašnice, kjer trčim v stranski ulici pri oknu vojašniške stražnice in pod oknom visokoparterne sobe, v kateri so bili zaprti talci, na tri naše vojake, ki so pripravljali ročne granate, da z njimi pokončajo v imenovani sobi zaprte talce. (Se bo nadaljevalo)